

CZU: 378.4.096:34(478)

DOI:<http://doi.org/10.5281/zenodo.5112950>

PROVOCĂRILE ÎNVĂȚĂMÂNTULUI JURIDIC: EXPERIENȚA FACULTĂȚII DE DREPT A UNIVERSITĂȚII DE STAT DIN MOLDOVA

Serghei BRÎNZA

Universitatea de Stat din Moldova

Furnizarea unui învățământ juridic de calitate este premisa esențială pentru formarea specialiștilor de înaltă calificare în domeniul dreptului. Necesitatea unui asemenea învățământ este resimțită nu doar în statele aflate în curs de dezvoltare ori slab dezvoltate, ci și în statele dezvoltate, care întreprind constant diverse măsuri pentru a răspunde noilor provocări și exigențe ale societății. În prezentul studiu sunt pertractate provocările și oportunitățile învățământului juridic prin prisma experienței Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova. De asemenea, sunt identificate cunoștințele și abilitățile ce vor fi solicitate de către studenții de la drept pentru a se pregăti să devină specialiști în domeniu. Concomitent, sunt scoase în vileag unele lacune din sistem și sunt sugerate anumite reforme care, fiind implementate, pot eficientiza învățământul juridic.

Cuvinte-cheie: *învățământ juridic, profesie în domeniul dreptului, globalizare, pandemie, evoluție.*

CHALLENGE OF THE LEGAL EDUCATION:

THE EXPERIENCE OF THE LAW FACULTY OF MOLDOVA STATE UNIVERSITY

The quality of legal education is essential for educating the legal professionals. The need for qualitative legal education is valid for both developing and advanced countries that undertake diverse measures to respond to social challenges and requirements. This article is focused on the challenges and opportunities of the legal education from the perspective of the Law Faculty of the Moldova State University. The article also refers to the knowledge and skills of the Law Faculty graduates to be better equipped for the admission into the legal profession. Additionally, the article underlines the systemic gaps and suggests specific reforms to improve the legal education system.

Keywords: *legal education; legal profession; globalization; pandemic; evolution.*

Scopul *specialității Drept* este enunțat în Nota informativă la Planul de învățământ de la Ciclu I – Licență (domeniul de formare profesională 042 Drept; specialitatea 0421.1 Drept) al Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova (în continuare – USM) [1]: „De a realiza o formare profesională eficientă în domeniu, creând premise sigure de integrare socioprofesională de succes a persoanelor specializate în drept în cadrul sistemului de drept din Republica Moldova, asigurând și posibilitatea realizării profesionale peste hotarele țării. Specialistul în domeniul jurisprudenței (licențiat în drept) poate să-și desfășoare activitatea profesională în diverse domenii – drept civil, penal, financiar, bancar, criminalistic, psihologie juridică, protecția drepturilor omului etc., ținând cont de specialitatea nominalizată”.

Acest deziderat poate satisface cerințele academice ale unui student la drept pentru a-și realiza visul de a deveni un profesionist al secolului XXI. *Generaliter*, misiunea facultăților de drept este triplă: în primul rând, formarea inițială a specialiștilor de înaltă calificare, bazată pe cunoștințe temeinice nu doar teoretice, dar și practice; în al doilea rând, pregătirea specialiștilor care vor reforma, în fiecare generație, sistemul legislativ, instituțiile de drept ori justiția – în general; în al treilea rând, participarea directă a facultăților la procesul de reformare.

Tocmai pentru atingerea acestor deziderate învățământul juridic trebuie să se racodeze permanent la cerințele de pe piața muncii și să țină pasul cu metamorfozele în domeniu generate de globalizare, fluctuațiile legislative, politicile educaționale actuale, dezvoltarea tehnologiilor informaționale, noile probleme și tendințe din sfera juridicului etc.

Rezultate și discuții

Fondată la 1 octombrie 1959, Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova este prima facultate cu profil juridic din țară. De la origini până în prezent, Facultatea de Drept a USM a pus bazele profesionale la peste 100.000 de absolvenți. Încă de la fondare, Facultatea de Drept rămâne a fi una dintre cele mai solicitate facultăți ale Universității de Stat din Moldova, dar și cea mai solicitată dintre toate facultățile cu profil juridic

de la universitățile din țară). Popularitatea recunoscută a *specialității Drept* și, respectiv, a *domeniului profesional Drept* are la bază, în special, prestigiul profesiilor juridice și, credem noi, atractivitatea remunerării financiare pentru multe dintre profesiile juridice, în coraport cu cele din alte domenii.

Totodată, de la fondarea facultății și până în prezent a crescut semnificativ numărul de studenți admiși la studii juridice, s-a extins curriculumul universitar, s-au diversificat programele de studii – urmărindu-se tendințele de pe piața muncii și compatibilizarea lor cu programele de studii similare de peste hotare. Au fost introduse tehnici audiovizuale și computerizate de predare-învățare-evaluare. Metodologia de predare s-a diversificat. Clădirile în care se desfășoară procesul educațional s-au modernizat. Colecțiile de lucrări didactice și științifice au fost extinse. Remunerarea pentru profesia didactică, dar și cea juridică a crescut. Astăzi puțini ar pune sub semnul întrebării faptul că învățământul juridic a evoluat. Cu toate acestea, au apărut noi provocări într-un moment în care resursele sunt, probabil, inadecvate pentru a le face față cu promptitudine.

Cea mai recentă provocare – criza pandemică – a evidențiat disfuncționalități în sfera digitalizării ce vizează nu doar infrastructura digitală instituțională, dar și cea de natură externă. În învățământul juridic (și nu numai) pandemia de coronavirus a generat, pentru o scurtă perioadă, o stare de paralizie totală, urmată de o perioadă de reanimare – destul de lentă pe unele segmente. Bunăoară, dacă unele activități didactice (prelegerile și seminarele) a fost posibil de a fi reluate în sistem online relativ rapid, trebuie să recunoaștem că, la o primă etapă, realizarea stagiilor de practică la distanță a fost practic imposibilă. Aceasta deoarece organele procuraturii, precum și cele judecătorești, dar și alte entități de practică erau preocupate (în mod firesc) de depășirea propriilor dificultăți. În plus, și comunitatea academică (atât cadrele didactice, cât și studenții) a necesitat o perioadă de adaptare, în unele cazuri – chiar de alfabetizare digitală. Astăzi tendințele vorbesc de la sine: digitalizarea pretinde să intre în sfera obișnuitului. Prin urmare, Facultatea de Drept urmărește implementarea programelor de studii la distanță și dezvoltarea instrumentelor instituționale de predare-învățare-evaluare online.

În cele din urmă, referindu-mă la impactul tehnologiei computerizate asupra actului didactic, voi zice, din perspectivă personală, că învățământul la distanță este o evoluție pe care o regret ușor, oricât de inevitabil și necesar ar fi. În primul rând, învățământul la distanță reduce contactul personal între student și profesor, care este o premisă importantă a socializării și dezvoltării intelectuale a unui jurist. În al doilea rând, un răspuns la o întrebare în fața monitorului nu este la fel de satisfăcător ca o discuție „față în față”. În cele din urmă, la distanță, profesorul poate să evalueze într-o măsură mai mică nivelul la care studentul percepe tematica abordată.

Însă, dificultățile descrise *supra* afectează nu doar învățământul juridic și nu doar profesiile juridice, ci întreaga societate. Deci, învățământul la distanță este o evoluție pe care *volens nolens* trebuie să o îmbrățișăm, altfel riscăm să nu fim în pas cu vremurile și deci – fără actualitate.

O preocupare (iarăși) relativ recentă a Facultății de Drept este urmărirea traseului profesional al absolvenților. Or, trebuie să recunoaștem că nu avem încă un răspuns obiectiv la întrebarea: care este rata angajabilității absolvenților de la drept? Chiar dacă înțelegem că finalitatea învățământului juridic trebuie să fie tocmai inserția cu succes a absolvenților pe piața muncii. Despre necesitatea urmării traseului profesional al absolvenților facultății se vorbește timp de doar câțiva ani (aproximativ din 2014-2015) – de când Facultatea de Drept a USM a fost supusă evaluării externe în vederea acreditării programului de studii superioare de Licență de către Agenția Română de Asigurare a Calității în Învățământul Superior (ARACIS). Între timp, la Facultatea de Drept au fost inițiate pașii corespunzători în acest sens: astfel, în anul 2020 a fost constituită Asociația absolvenților Facultății de Drept și la etapa curentă sunt întreprinse acțiunile necesare pentru dezvoltarea unui mecanism informatizat de relaționare cu absolvenții, inclusiv în privința urmării traseului lor profesional.

În altă ordine de idei, trebuie de remarcat că, între timp, s-a reconfigurat și imaginea studenților. Bunăoară, studentul de astăzi este diferit de studentul de ieri, chiar dacă așteptările de la studiile juridice rămân aproape identice. De pildă, eu – studentul din generația de ieri (un ieri mai îndepărtat), am fost educat în spiritul îndeplinirii cu exactitate a indicațiilor celor superiori, în timp ce studentul de astăzi, mai ales cel de la Drept, pretinde să fie tratat de la egal la egal și dorește să-i fie auzită vocea. Este o evoluție firească în ceea ce privește poziția studentului în viața universitară – poziție strâns legată și de conceptul „învățământ centrat pe student”. Or, astăzi studentul nu mai poate fi privit ca un receptor pasiv de informație și adevăr, ci ca un participant activ la căutarea cunoașterii. Contingentul studios actual demonstrează o atitudine pozitivă și participativă față de studii, însă pe lângă obținerea cunoștințelor și formarea competențelor profesionale el mai pretinde și condiții de dezvoltare personală. De altfel, odată cu apariția noilor oportunități de dezvoltare tehnologică tinerii studiosi au și așteptări diferite față de cele ale predecesorilor. Această evoluție pretinde și un rol mult mai activ din partea profesorului – respectiv noi metode și strategii de predare-învățare-evaluare.

În mod firesc, astăzi educația juridică practică (clinică) în diferite forme este parte integrantă a formării juridice, la fel ca și cursurile interdisciplinare. Mai mult ca atât, există adepți care optează pentru direcționarea studiilor juridice exclusiv spre formarea abilităților practice, prin soluționarea de spețe, simulări, studii de caz. Un asemenea „învățământ juridic” mai este denumit „cum se face” sau „învățământ juridic specializat” ori „învățământ juridic vocațional”, fiind concentrat pe formarea practicienilor care vor îndeplini serviciile juridice pretinse în diferite domenii: economie, medicină, turism. Adesea cei care susțin o astfel de abordare pretind de la învățământul juridic să formeze „practicieni gata pregătiți” („*practice ready*”) care vor fi imediat competenți pentru practica juridică. Nu voi susține această abordare; or, pentru a atinge competența practică necesară pentru exercitarea profesiei juridice este necesar ca procesul de instruire să-și joace rolul.

Facultatea de Drept a USM rămâne adepta modelului de îmbinare a teoriei cu practica juridică. Mai mult, nu vom contesta nici necesitatea dezvoltării unei piste separate pentru cercetarea științifică a dreptului, începând chiar de la Ciclul I – Licență. Or, predominanța preocupărilor față de profesie, prin diluarea și marginalizarea studiului teoretico-științific, nu se arată a fi neapărat eficientă în planul formării juridice profesionale. Necesitatea stăpânirii noilor tehnici de cercetare, interpretare, argumentare juridică, necesită, fără îndoială, și o instruire teoretico-științifică. Fiindcă, în realitate, practicianul din domeniul dreptului cel mai des va avea în sarcină două probleme: interpretarea legii și aplicarea acesteia.

Conștientizând valoarea formării abilităților practice în domeniul juridic, la Facultatea de Drept a USM a fost amenajată o sală de simulări dotată cu echipament modern și în viitorul apropiat urmează a fi inaugurată o sală performantă de mediere. De asemenea, are în infrastructură un laborator de criminalistică. În același timp, studiile de caz, spețele, examinarea practicii judiciare, a jurisprudenței constituționale a Republicii Moldova, a jurisprudenței CtEDO sunt metode frecvente de predare-învățare la Facultatea de Drept. În plus, Facultatea de Drept asigură stagiile de practică de calitate înaltă în diverse instituții și organe de drept, cum ar fi: organe ale Procuraturii (Procuratura Generală, procuraturi teritoriale și specializate), instanțe de judecată (nivelul I, II și III), barouri de avocați, Ministerul Justiției și autorități administrative în subordine, Administrația Națională a Penitenciarelor, Inspectoratul Național de Probațiune (birourile teritoriale de probațiune); Ministerul Afacerilor Interne și instituțiile subordonate, Ministerul Afacerilor Externe, Notariatul, organe vamale, autorități publice centrale, autorități publice locale, alte instituții publice/private etc.

Dincolo de importanța exersării practice, reiterăm inoportunitatea ignorării pregătirii juridice teoretice. Într-adevăr, orele de drept sunt departe să transmită numai elemente teoretice: scopul lor este și să insufle un mod de gândire specific și o cultură juridică. Prin urmare, Facultatea de Drept trebuie să formeze și să dezvolte la studenți „abilități intelectuale transversale”. Practicienii întâlnesc frecvent noi probleme în activitatea lor și, adesea, trebuie să identifice soluții în domenii de drept apărute recent cu care s-ar putea să nu fie familiarizați. Având în vedere ritmul schimbărilor în practica juridică, suntem conștienți de faptul că absolvenții noștri vor trebui să lupte cu nereguli de orice natură: legislativă, socială. Iar un specialist bun trebuie să aibă capacitatea de a opera cu legea, chiar și în domenii care nu îi sunt familiare. Pentru a face acest lucru într-un mod eficient, absolventul de la drept trebuie să dețină să aibă cunoștințe temeinice în domeniul filozofiei și metodologiei dreptului, al etosului și naturii acestuia, să dețină capacitatea de a înțelege în profunzime normele, mai degrabă decât simpla cunoaștere a acestora. Neavând capacitatea de a înțelege cu adevărat legea, unui practicant îi va fi greu să înțeleagă esența acesteia; prin urmare, îi va fi dificil să găsească soluții posibile la situații noi. Așadar, prin metodologii didactice adecvate și un curriculum vibrant, studenții pot fi ajutați să-și dezvolte abilități de învățare independentă și critică, să dezvolte un spirit de anchetă, să facă conexiuni între diverse domenii ale juridicului și între diferiți subiecți de drept.

In fine, în dezvoltarea gândirii juridice nu trebuie subestimată importanța teoriei juridice. Dacă ne declarăm convinși că trăim într-o lume în care schimbarea este o constantă, trebuie să înțelegem că numai cunoașterea teoretică constituie o cunoaștere cu valoare permanentă și cu cât este mai largă, cu atât mai mari sunt șansele ca aceasta să se dovedească utilă în practică, deoarece va fi aplicabilă unei game largi de situații.

În același context, menționez că abordările interdisciplinare ale unor subiecte devin din ce în ce mai importante dacă studentul vrea să înțeleagă cu adevărat materialul juridic. Dar, iarăși, abordările interdisciplinare sunt costisitoare. Fiindcă implică de obicei cursuri opționale cu înscrieri limitate sau invitarea profesorilor externi la Facultatea de Drept pentru predarea acestora. Studiarea unor cursuri, cum ar fi *Dezvoltarea leadershipului în învățământul juridic*, *Dezvoltarea cunoștințelor de limbi străine*, *Învățarea tehnologiilor în învățământul juridic*, este, desigur, de dorit, dar nu în detrimentul disciplinelor fundamentale ori de specializare.

Totuși, la proiectarea Planului de învățământ suntem obligați să ținem cont de *Planul-cadru pentru studii superioare de licență (Ciclul I), de masterat (Ciclul II) și integrate* [2], care stabilește rigori vizând componența acestuia. Bunăoară, unitățile de curs/modulele fundamentale și de specialitate vor constitui minimum 65% din numărul total de credite atribuit programului de studii la licență.

Pe de altă parte, absolvenții de la drept, Ciclul I Licență, dispun de oportunitatea de a-și specializa oarecum cunoștințele la etapa studiilor de masterat. În acest plan, Facultatea de Drept a USM propune varii programe de masterat cu implicații specializate, dintre care: Drept penal; Drept civil; Dreptul relațiilor de muncă și comerciale în afaceri; Proces penal și criminalistică; Drept fiscal și activitate vamală; Drepturile omului. Realitatea demonstrează că după finalizarea studiilor de licență mulți absolvenți fie se angajează în câmpul muncii, fie aleg să acceadă la Institutul Național de Justiție ori la stagiul în avocatură, în notariat. Având în vedere direcția de profesionalizare dorită, absolvenții de la drept optează și pentru un program de masterat.

Nu vom greși apreciind absolvenții Facultății de Drept a USM ca fiind cu adevărat bine pregătiți pentru piața muncii. Or, acesta este feedback-ul general al angajatorilor. Bineînțeles, în acest plan comportă importanță reușitele studentului, perseverența și responsabilitatea lui, modul în care s-a manifestat în cadrul studiilor. Mulți studenți se angajează sau fac voluntariat la reputele firme de avocatură încă din anul III- IV de studii; alții se implică în proiecte de cercetare, colaborează cu organizații neguvernamentale. Nu există impedimente în realizarea profesională eficientă după finalizarea Ciclului I și, cu atât mai mult, după finalizarea Ciclului II. Desigur, prin cele menționate nu se are în vedere accederea după studiile de licență ori de masterat în profesiile de avocat, judecător, procuror, notar, executor, profesii ce necesită, în mod justificat, formări/stagii suplimentare. Dar absolvenții Facultății de Drept a USM sunt într-adevăr competitivi pentru profesiile de jurist, jurisconsult, consilier juridic, avocat stagiar, asistent judiciar, asistent în învățământul juridic ș.a. – chiar după finalizarea studiilor de licență.

În altă privință, precizez că, în opinia noastră, programul instructiv juridic trebuie să susțină și să faciliteze cercetarea științifică. Cadrele didactice de la drept trebuie să fie motivate și sprijinite să elaboreze articole științifice sau materiale didactice, să efectueze cercetări empirice, să examineze problemele cu care se confruntă practicienii, să propună soluții cu valoare aplicativă în interesul întregii societăți. Regretabil este faptul că în ultima perioadă se observă o diminuare a motivației cadrelor didactice pentru cercetările științifice. Se pretind a fi firești întrebările: *De ce nu mai apar de sub tipar Comentariile actualizate ale Codului penal ori Comentariile actualizate ale Codului civil? De ce sunt puține la număr articolele științifice în care se dă răspuns la problemele practicienilor?*

Totuși, demersurile științifice sunt inhibitate de o serie de factori. Profesorii trebuie să utilizeze foarte mult timp exclusiv pentru procesul de predare-învățare-evaluare. Pe de altă parte, trebuie să recunoaștem că cadrele didactice universitare sunt supraîncărcate și cu alte activități, inclusiv cu sarcini birocratice, aceasta în condițiile în care sistemul de remunerare/stimulare a lor este deficitar. Pe acest fundal este și firesc că cei mai mulți profesori sunt slab motivați să se aprofundeze în cercetări, cursuri de formare continuă, diverse proiecte etc. Compensarea cheltuielilor pentru deplasările de serviciu, mobilități, concedii de cercetare și sprijinul pentru cercetările științifice sunt o prioritate scăzută în bugetul universităților din țară.

În context este relevant următorul exemplu: „La o întâlnire dintre reprezentanții unor universități din Republica Moldova și din România, rectorul unei universități repute din România a fost întrebat: - *Cum sunt stimulate cadrele didactico-științifice ale Universității pe care o reprezintă ca să publice articole științifice în reviste cu factor de impact? La care distinsul rector a răspuns: Pentru fiecare articol publicat într-o revistă ISI Universitatea acordă un premiu bănesc echivalentul a 5000 roni. - Și dacă același cadru didactic publică 3 sau mai multe articole științifice? - Atunci valoarea premiului bănesc se triplează sau crește corespunzător numărului de articole*, a răspuns Domnul rector. Iată un model de inspirație, în viziunea noastră.

Regretabil este faptul că nici studenții nu sunt interesați să mai procure resurse bibliografice pentru bibliotecile personale. Și nici organizațiile neguvernamentale, asociațiile, fundațiile nu mai par a fi interesate să sprijine cercetările științifice de amploare. O practică de acest gen a existat totuși anterior, prin anii 2004-2005, atunci când Fundația „Soros Moldova” a sprijinit publicarea mai multor lucrări de la Facultatea de Drept a USM, printre care: Drept Penal. Partea Generală; Drept penal. Partea Specială etc.

În altă ordine de idei, menționez că fluctuațiile legislative frecvente, dar și globalizarea sunt o altă provocare a învățământului juridic. Profesorii de la drept au sarcina dificilă de a învăța o generație aflată în continuă schimbare. Altfel spus, studenții de astăzi vor construi cariere într-o societate complexă care se schimbă

din ce în ce mai mult. Așadar, cadrele didactice trebuie să manifeste maximă diligență și să se formeze continuu, nu doar din punct de vedere pedagogic, dar și din punctul de vedere al profesiilor juridice: profesorii de la drept trebuie să fie monitori constanți ai metamorfozelor legislative. De asemenea, administrația facultății trebuie să monitorizeze cerințele de pe piața muncii, dar și oscilațiile din terenul practicii și să răspundă prompt în vederea compatibilizării programelor de studii cu aceste exigențe și modificări. Or, dacă nu vom ține pasul cu ritmul alert de dezvoltare a societății, nu vom mai răspunde la nevoile studenților. Peisajul juridic înscrie prea multe schimbări pentru abordarea statică a învățământului juridic.

Concomitent, dreptul și profesioniștii în drept sunt inevitabil afectați de globalizare. Și chiar dacă globalizarea ar putea să nu afecteze în mod egal toți profesioniștii din domeniul juridic, interacțiunile globale provoacă modificări structurale semnificative în drept. Bunăoară, dreptul afacerilor, dreptul internațional, dreptul umanitar, dreptul proprietății intelectuale, dar și organizațiile internaționale, precum ONU, Curtea Internațională de Justiție, UE, au apărut, au fost modificate și extinse ca urmare a globalizării. În mod firesc, globalizarea determină încet un comerț internațional cu servicii juridice, care va deveni și mai proeminent în anii următori. Iar profesiile trebuie să se adapteze la aceste noi realități. Pe cale de consecință, o facultate de drept nu poate rămâne impermeabilă la circumstanțele în schimbare cu care se confruntă profesia juridică. În același timp, trebuie să ofere programe de studii actuale conform aspirațiilor studenților săi. Altfel spus, dacă globalizarea este o realitate cu efecte asupra profesiilor juridice, învățământul juridic trebuie să ofere un răspuns adecvat. Facultatea de Drept a USM încearcă să facă față provocărilor pe care le-a pus globalizarea în mai multe moduri. Dezvoltarea mobilităților de tip *incoming* (intrare) și *outcoming* (ieșire) este o direcție pe care încercăm să o dezvoltăm, atât pentru profesori, cât și pentru studenți. Numărul acestor mobilități a crescut în ultimii ani și aceasta este îmbucurător. Urmărim, deopotrivă, și dezvoltarea mobilităților pentru realizarea stagiilor de practică. De asemenea, facultatea a operat modificări curriculare pentru a răspunde provocărilor ridicate de globalizare.

Pe de altă parte, gradul de internaționalizare a programelor de studii este redus. Bunăoară, numărul de studenți străini care își fac studiile la programele de la drept este unul destul de mic. La capitolul atragerea studenților străini avem, într-adevăr, mai mult de muncit. În primul rând, urmează să apreciem care este grupul-țintă spre care ne orientăm în special. Programele noastre de studii vor fi, probabil, puțin atractive pentru studenți din SUA, Canada, dar ar putea prezenta interes pentru tineri din Europa și Asia. Avem specialiști valoroși, oferim prețuri competitive la taxele de studii în raport cu instituțiile de peste hotare, dar și programe performante de studii. Totuși, trebuie să fim realiști: o creștere evidentă a numărului de studenți străini la Facultatea de Drept nu se va întâmpla peste noapte.

Marele atu al Facultății de Drept îl reprezintă OMUL – valoare fundamentală în actul didactic și de cercetare. Cu mândrie, menționăm valoarea și prezența în calitate de Personalitate Notorie a învățământului juridic a următorilor savanți, mulți dintre ei fiind și fondatori ai dreptului național: profesorii Simion Doraș, Constantin Roșca, Alexandru Cojuhari, Andrei Grigoriu, Victor Volcinschi, Tudor Negru, Nicolae Osmochescu, Elena Aramă, Alexandru Arseni, Gheorghe Chibac. Nu voi exagera dacă voi constata că la Facultatea de Drept a USM activează specialiști cu adevărat valoroși, competitivi atât pe piața de muncă internă, cât și pe cea externă. Bunăoară, dacă prin anii '90 noi, cei din generația mea, eram cumva nevoiți să realizăm studiile de doctorat peste hotare, în absența unor școli doctorale puternice în Republica Moldova, astăzi doctoranzii noștri dețin marele avantaj de a fi îndrumați în țară de către conducători de doctorat cu renume, inclusiv peste hotarele țării. Mai mult chiar, doctoranzi de peste hotare aleg să-și facă studiile la Școala doctorală *Științe Juridice* a Universității de Stat din Moldova. Într-adevăr, învățământul juridic se dezvoltă cu și prin oameni, dar numai în condițiile în care există motivare, încurajare și prețuire. În mod regretabil, cadrele noastre didactice nu primesc suficiente stimulente pentru o dedicare academică exclusivă. La aceasta se adaugă, după cum am mai spus, inexistența unei paradigme care favorizează cercetarea. În rezultat, cei mai mulți profesori de la Facultatea de Drept sunt și practicieni ai profesiilor juridice. Iar la acest segment vom reține, deopotrivă, atât avantajele, cât și dezavantajele. Or, pe de o parte, experiența practică a profesorului vine să completeze pregătirea teoretică a studenților, prin adaptarea cu măiestrie a formării la noile descoperiri și ipoteze practice – lucru salutar, fără îndoială. Pe de altă parte, activitățile profesionale ale cadrului didactic practician reduc din timpul necesar pentru a fi dedicat activităților academice. În unele cazuri, angajamentele practicianului față de sistemul judiciar împiedică și criticile obiective asupra sistemului juridic în ansamblu.

Se constată o antiteză vădită. Pe de o parte, de-a lungul vremii, Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova a preluat practic *in toto* experiențele avansate din învățământ juridic reținute în entitățile educa-

ționale cu același profil (în special cu care universitatea colaborează, cum ar fi cele din România) și, prin urmare, astăzi este aliniată la cele mai înalte standarde educaționale¹. Pe de altă parte, salarizarea deficitară a cadrelor didactice ale Facultății de Drept a USM rămâne a fi o constantă; or, în planul remunerării/stimulării cadrelor didactice nu se urmărește traseul ascendent reținut la facultățile de drept ale instituțiilor de peste hotare cu care colaborează USM.

În cele din urmă, precizez că rămân actuale și alte provocări semnificative, cum ar fi, de pildă: amenințarea unei cereri diminuate pentru oferta învățământului juridic (din diverse motive: reducerea populației, migrația, costurile contractuale pentru studii pe fundalul crizei economice etc.). Această amenințare, trebuie să recunoaștem, pune presiune economică asupra facultăților de drept. Prin urmare, este necesar să identificăm pe cont propriu modalități de finanțare și autofinanțare.

Concluzii

Dreptul este instrumentul suprem al schimbării, având potențialul de a reforma societatea. Bunăstarea unei societăți depinde de natura democratică a unui stat, care este în continuare dependentă de drept. Profesia din domeniul dreptului este, probabil, singura care se preocupă de societate în ansamblu și de problemele acesteia. Prin urmare, importanța unei formări profesionale de calitate înaltă în domeniu nu poate fi contestată.

Învățământul juridic s-a schimbat drastic de-a lungul timpului; cu toate acestea, rămân a fi necesare unele reforme pentru a-l eficientiza și orienta spre justiție. Există, cel puțin, câteva provocări care trebuie analizate și depășite în mod stringent, cum ar fi: stimularea activității de cercetare și publicare a cadrelor didactice, precum și îmbunătățirea mecanismelor de remunerare a cadrelor didactice; extinderea programelor de studii în domeniu (bunăoară, prin implementarea învățământului la distanță); creșterea gradului de internaționalizare a programelor de studii, în acest plan dezirabilă ar fi conceptualizarea unui învățământ juridic de talie, cel puțin, regională (dacă nu internațională) pentru a susține provocările provocate de globalizare și a transforma amenințarea într-o oportunitate etc.

In fine, trebuie de remarcat că învățământul juridic nu se încheie odată cu absolvirea facultății de drept de către formabili, dar continuă pe tot parcursul carierei profesionale. Așadar, pentru asigurarea unei profesii juridice înfloritoare în cadrul sistemului de justiție se conturează necesitatea dezvoltării programelor de formare profesională continuă pentru diverși profesioniști din domeniu (pentru care, până la această etapă, nu au fost încă implementate). Or, pe această cale, profesioniștii își vor putea actualiza permanent cunoștințele în domeniu.

În încheiere aș dori să-l citez pe celebrul autor Edmund Burke care a afirmat, cu drept cuvânt: „Nu poți planifica viitorul pe baza trecutului”. Acum este timpul potrivit pentru a depăși provocările existente și pentru a avansa.

Referințe:

1. *Plan de învățământ (studii superioare de licență, cu frecvență). Domeniul de formare profesională 0421 Drept, Specialitatea 0421.1 Drept.* Aprobate de Senatul USM la 07.05.2020 (coordonat cu MECC la 03.07.2020). [Accesat:12.05.2021] Disponibil: <http://drept.usm.md/public/files/Plan-de-invatamant-2020-anul-I13337.pdf>
2. *Plan-cadru pentru studii superioare de licență (Ciclul I), de masterat (Ciclul II) și integrate.* Aprobate prin Ordinul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării nr.120 din 10.02.2020. [Accesat:12.05.2021] Disponibil: https://mecc.gov.md/sites/default/files/ordin_8.pdf

Date despre autor:

Serghei BRÎNZA, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Decanul Facultății de Drept, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: brinza.serghei@yahoo.com

ORCID: 0000-0001-5937-3926

Prezentat la 25.06.2021

¹ Bunăoară, programele de învățământ de la drept, curriculumul disciplinelor, tehnicile și metodologiile de predare-învățare-evaluare existente/aplicate la Facultatea de Drept a USM denotă competitivitate, chiar și în raport cu cele existente/aplicate la facultățile de drept ale universităților prestigioase din alte state.